

O XII Encontro de escritores galegos, bascos e cataláns analiza a obra dos exiliados

Emigrantes e desterrados foron depositários das culturas nacionais

O exilio foi un lugar común para o desenvolvemento das escritas negadas durante o franquismo xa que só fóra das fronteiras se puido conseguir a continuidade da lingua no ámbito literario.

A relevancia do tema, na busca da recuperación do

Esteban Urteaga Lauaxeta, escritor basco participante na creación do

acervo literario dos que tiveron que marchar do país, vese incrementada aínda máis en Galiza, anfitrión desta volta do Galeuzca 1995, onde ao exilio se suma unha descomunal emigración económica, sen igual nos casos basco e catalán.

Galeuzca en 1935 e fusilado polas tropas franquistas dous anos despois.

■ CARME VIDAL

Reunidos na sesión inaugural no solar que fora sede das *Irmandades da Fala*. No mesmo que Anxel Casal puxo a andar a primeira escola en galego, uns cen escritores e escritoras deron conta dun sinfín de nomes das letras que se forxaron nomeadamente alén mar. Constitúen case a única testemuña dun tempo no que os dereitos nacionais negados e a lingua prohibida se mantiveron grazas a aqueles que marcharon e seguiron a ter presente o seu país de orixe na experiencia traxica da distancia.

O poeta e presidente da Asociación de Escritores en Língua Galega, Uxío Novoneyra, lembrou ao dar a benvida aos participantes que o encontro ía ter: "Palabras que por esta vez poden ser demasiado graves, como graves e extremados son Emigración e Exilio, as dúas situacións máis graves, tanto como a prisión, que o home pode sufrir riba da Terra, cáseque como a guerra. Ese límite de patetismo que forzou a nosa Língua a dicir: en grave ponto fui nado".

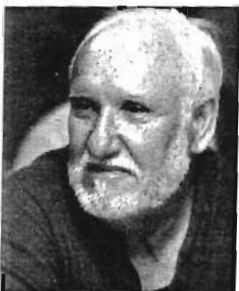
De seguido, a presenza do escritor de longa estancia en varios países de Latinoamérica -corenta anos en Arxentina e Cuba-, Xosé Neira Vilas, ía constatar a riqueza da literatura galega feita fóra da Galiza. Tamén das innumerábeis iniciativas que tiñan lugar cando no país o panorama cultural estaba ermo. En Neira Vilas xuntouse a faceta de investigador e a experiencia vivida na emigración. A par unha da outra, e os dados contados desde a súa proximidade cobraban maior intensidade e achegaban até o presente unha época que está demasiado perto para sufrir tanto esquecemento.

Bos Aires converteuse para Castela, como lembrou Neira Vilas, na "Galiza ideal que en anos difícil substituíra á península da Galiza real" e que chegou a ter na súa capital a 400.000 galegos nos anos cincuenta. Castela, Luis Seoane ou Arturo Cuadrado en Bos Aires, Cabanillas en Cuba, Celso Emilio Ferreiro en Caracas, Guerra da Cal en Estados Unidos ou Luis Tobío no Uruguai foron algúns dos escritores e os destinos citados polo relator que quixo misturar "deliberadamente escri-

tores emigrantes e exilados por que exilados son todos e aínda poderíamos referir aos que sufriron o exilio interior".

Entre os nomes figura con especial relevancia o de Castela, que Neira Vilas considerou decisivo no proceso de "tomar conciencia do país de orixe que estudiamos os mozos e logo chegaría clandestinamente a esta beira do mar".

O exilio é tristemente rico en nomes pero non o é menos en obras. Moitos dos escritores que se deron cita na Coruña, sen sufrir eles mesmos o desterro, viron como os seus libros tiñan que ser publicados alén mar en multitudes de revistas e publicacións grazas ao esforzo editorial de moitos galegos. Desta-

"Palabras que por esta vez son demasiado graves -dixo Uxío Novoneyra- como graves e extremados son a emigración e o exilio"

ca, entre eles, o labor intenso de Luis Seoane. Empeñáronse en que a literatura galega non decaise e significaron un verdadeiro incentivo para os que quedaban na Terra.

A presenza de escritores galegos que sufriron tanto o exilio como a emigración constituíu no Galeuzca o encontro cunha época difícil para a literatura e para a vida. Manuel Riveiro Loureiro foi o menos complacente á hora de manifestar, por meio de situacións vividas por el propio no tempo que pasou no Uruguai, as penurias ás que se enfrentaban os que por obriga tiñan que abandonar o país. "Estaba claro que un tiña que aceptar a propia nulidade, que se daba xa por suposto, para acadar ser medianamente tolerado na sociedade do

país malchamado anfitrión", dixo, facendo tamén mención ao estereotipo de "galego cuadrado bruto e ignorante" que se reflicte mesmo en Manolito, o amigo de Mafalda deseñado por Quino.

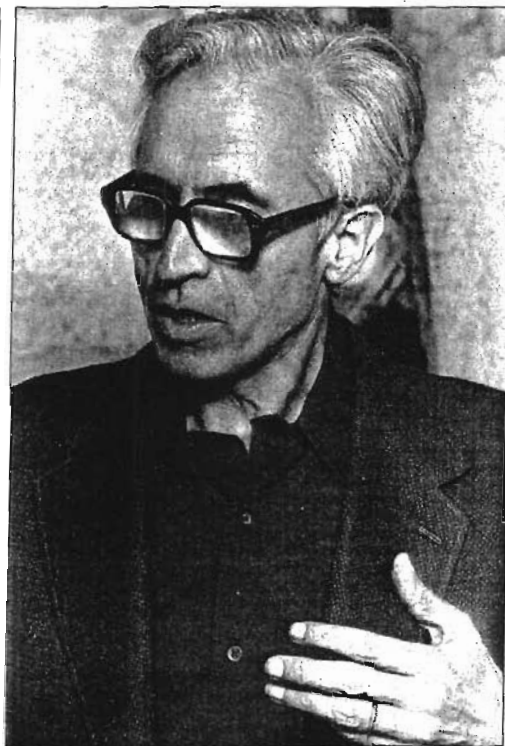
Dentro, o silencio

O exilio serviu no encontro de Galeuzca como espazo común das literaturas basca, catalana e galega e os representantes que asistiron ao encontro puxeron de manifesto a necesidade de recuperar a cultura desterrada como signo de identificación e rememoración da historia que negou o feito diferencial dos tres países. Non son só a comunión de experiencias persoais as que confiren relevancia ao exilio, senón a sorte de conciencia colectiva, eminentemente política polo tanto, que tiveron os desterrados á hora de promover a súa cultura nun entorno alleo.

Na conferencia de clausura de Galeuzca, Emilio López Adán, analisou a escrita no exilio e a súa componente política. "Os exilados políticos teñen un xeito especial de estar no estranxeiro. Están todo o día ocupándose da política dunha pátria moi afastada", sinalou. A súa afirmación viña a conto de moitas das experiencias relatadas no encontro, de escritores que, como o catalán Carles Riba, segundo sinalou Celia Riba, pasou de vivir un mundo poético individual antes da guerra a asumir a toda a súa sociedade, "la veu d'una pátria".

O exilio da literatura non só percorreu a produción do desterro, senón que tamén evidenciou, e tal vez en maior medida, a forza do silencio interior que facía sospeitosa á propia lingua. Neira Vilas dixo para o caso galego, e Emilio López referíuse aos bascos ao lembrar que no franquismo, os escritores euskéricos que vivían no País Basco soportaban unha situación na que desapareceran as esperanzas de publicar e vivían mesmo "co medo de ser denunciados".

Para o relator que valorou o desterro no sentido de ser até o 1960 o único depositario -ben polos mesmos escritores ou ben por ter sido a orixe de publicacións en euskera- fica aínda o exilio clandestino, "mesmo na democracia, hai xente que segue escribendo no máis du-

Xosé Neira Vilas criou a maior parte da súa obra en Arxentina e Cuba. X.S. LOBATO

ro exilio. Non me importa rematar lembrándoo" dixo.

A propia experiencia de Galeuzca, impulsada por Castela desde Bos Aires, serviu de referencia para dar conta da importancia do tema nas tres literaturas. A súa historia, relatada en Betanzos polo investigador Xosé Estévez, puña sobre a mesa os contactos entre os tres nacionalismos desenvolvidos no exilio. Os nomes bascos, cataláns e galegos que participaron na historia de Galeuzca -Castela, Blanco Amor, Otero Pedrayo, Bofill i Mates, Rovira i Virgili, Ventura Gassol, Xirau, Echave Sustaita, Lauaxeta, Amezaga...- seguiron a ser un aval no encontro que, unha vez máis reuniu a escritores das tres nacións nas que, péis das diferencias, subsiste a situación

común de se tratar de literaturas de nacións sen estado no meio dun imperialismo cultural e lingüístico que todos seguen a recoñecer.

A ausencia institucional nos actos do Concello da Coruña, belixerante contra o galego, e mesmo o feito de que a sesión do Luns comezase con máis de unha hora de retraso sobre o previsto por non ter aparecido o encargado municipal que tiña que abrir a sa, foron as anécdotas que daban conta dunha situación aínda sen normalizar. Uxío Novoneyra pediu que algo quedara "nos muros desta cidade de Pondal, o do Hino e do Sublime vago, del e dos homes da Cova Céltica, e que se saiban recoñecidos e presentes e quentes correndo aínda pola nosa palabra e memoria, pois a Academia está fría". ♦